

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Purpurpurpur

Appz nufb Appz

Supplung Appz

891.99.092

p-18

92

-6 NOV 2011

Գ Ր Ի Ձ

ՈՍԿԵԳՐԻՁ ՄԱՏԵՆԱԳՐԻՆ

ՄԵՍՐՈՎԲԱՅ ԴԱԻԹԵԱՆ ԹԱՂԻԱԴԵԱՆՑ

ԵՒ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ԳՐԵԱՑ

ՄԵՍՐՈՎԲ ՅԱԿՈՎԲ ՍԷԹԵԱՆՑ

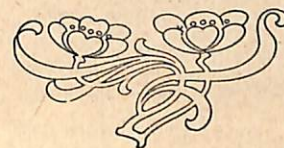

ՎԵՆԵՏԻԱ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1926

391.99.092

թ - 18

Գ Ր Ի Ձ**ՈՍԿԵԳՐԻՁ ՄԱՏԵՆԱԳՐԻՆ****ՄԵՍՐՈՎԲԱՅ ԴԱԻԹԵԱՆ ԹԱՂԻԱԴԵԱՆՑ****ԵՒ****ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ****Գ Ր Ե Ա Ց****ՄԵՍՐՈՎԲ ՅԱԿՈՎԲ ՍԷԹԵԱՆՑ****ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ****1926**

30 JUL 2013

65.812

«Զի ճշմարիտ ազգասիրին է՝ օրինակաւ քաջի գործոց նա-
խահարց զոգիս որդւոց զարթուցանել յազատութիւն հայրե-
նեաց»:

Մ. Դ. ԹԱԴԻԱՐԱՆՅԱՆ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆ

Քաջածանօթ է բանասիրաց ազգիս մատենագիր գրոյս՝ Պր. Մեսրոպը Յ. Սէթեանց, ծնեալ ի Նորմ Զուղա, և աշակերտեալ ի պատանեկութեան անդ իւրում ի Կալկաթա Հնդկաց, ուր և բնակէ միշտ: Եւ է միակ գրիչ յայժմու ժամանակիս յազգայինսմ մեր՝ որ հաստատեալ կամ ի կողմանսմ յայնոսիկ ի հեռաւորս: Կցորդեալ ազգակցութեամբ և հոգւով ընդ մերբողելոյն յիմքեմէ Թաղիադեմի, և համգոյն նմին վառեալ մախանձու ազգիս և հայրենի դպրու-
թեանց, վաստակէ ի նոցուն բարգաւաճանս՝ որչափ ինչ մերեմ հմա համգամանք ժամանակի և տեղոյ, ճառելով մանաւանդ զդիպաց և զվիպաց Հնդկահայոց: Եւ զոր քաջ ճանաչեն ընթերցողք հանդի-
սից և օրագրաց մերոց և օտարաց, յորոց և պատուեալ է անդա-
մակցութեամբ երից Ասիական ընկերութեանց Բանգալայի, Պարսիսի և Լոնդոնի:

Միանգամայն կապեալ է մտերմութեամբ յերեսուն և ի վեց ամաց հետէ ընդ տանս Մխիթարայ, զառ որ սիրոյն տուեալ է զհաւաստիս ի նուագս նուագս, ամուստին ի յիսնամեայ յորելիմէ մեծամունն չօր Դ. Ալիշանի, ընդ որում թղթակցութեանցմ գտեղե-
կութիւնս և զպատասխանոյն ունին ընթերցողք տեսանել աստէն զպատճէն: «Սիրտ իւր հայրենասէր լեալ է միշտ ի Հայաստան, իսկ միտքն գրասէր ի Մխիթարակերտ Մենաստանն որ ի Սուրբ Ղազար», զոր «սիրեցի, ասէ ի թղթի ուրեք, ի տղայ տիոց անտի»: Եւ դարձեալ, «Եթէ ինքնօգնութեամբ և յաւառ վաստակօք և ճգամբք կարացի փոքր ի շատէ ծանօթանալ հայ ոսկեղինիկ դպրութեան, այդ երջանկայիշատակ Ալիշան չօր եմ շնորհք և երախտք, որ յաւուրս ուսանողութեան իմում յամին 1890 ի Մարդասիրական Ճեմարանին քաղաքիս՝ հրդեհեաց յիս զսէր մայրենի դպրութեան՝ քաջալերական գրութեամբ իւրով», զոր յիշեցաքս:

3566-79

Գեղեցիկ է մամաւանդ ի մմա եռանդն հնոյ ազնուական բար-
բառոյ նախնեաց մերոց, որով վարի յամենայն շարագրածս իւր
և ի նամականին անգամ. թէպէտև բաղձամբ իւր չիցեն բաւական
յարձարձել զնոյն ոգի ի զրիչս ամդ ազգիս, յորոց կէսք թէպէտ
սիրողք նմին լեզուի՝ յակամայ հրաժարեցին յայնմամէ ի սլատ-
ճառս անգիտանալոյ բազմաց զնոյն և արհամարհութեան այլոց
սզխտացելոց զայն, զորս ողջմտութիւն և գեղեցիկ ախորժակը
դատապարտ առնեն և տռնիցեն ցամգ:

Ցաւէ մեզ լսել՝ զի ի տապախառն ամդ աշխարհի խանգա-
րեալ իցէ առողջութիւն պատուական բանասիրին, որում մաղ-
թեմք ընդ երկար կենդանութեանն ունել անշէջ և զհուր՝ որ վառէ
և վարէ զսիրտ մորին և զգրիչ, զայլ և զմոյնգումակ արդիւնական
փոխանակելով ընդ սիրական գրչի քերթողին և իւր, որում գլե-
տինն ետ զողջոյն այնքանեաւ զորովական հրաժեշտիւ:

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆԻ

Աստղեան, և կաշեալ զձեռանէ չընաղ օրիորդի միոյ Նոր-
ջուղայեցոյ, զնայ մտանէ ի տաճարն Հիմնայ, և ընկալնու
ի վերայ արդէն ծանրաբեռնեալ ուսոց իւրոց և զքաղցր լուծ
ամուսնական երջանիկ կենաց:

Օրիորդն այն չընաղ և համեստափայլ էր չորրորդ դուս-
տըր հաւուն իմոյ Սեթայ Մկրտչեան Աղազար Սէթեանց,
թանգ կամ հասարակ յորջորջմամբ թանկուժ կամ թանգ-
խաթուն կոչեցեալ:

Զկարճատե սիրահարութենէ՝ և զամուսնութենէ թաղիա-
ղեանի թէպէտե լուեալ եմ բազմիցս ի բերանոյ բարեյիշա-
տակ հօր իմոյ Յակովբայ Սէթեանց (1820-1899), զի լեալ
էր նա փեսեղրայր ի ժամու հարսանեացն, զոլով կրտսեր եղ-
բայր հարսին, այլ սակայն թող ինքն թաղիաղեան իւրով
հմայիչ և յաւէտ դիւթական զրչաւ երգեսցէ՝ զիւրոյ երա-

1. Թէ որքան սիրէր նա զսիրուհին իւր չընաղ, ի յայտ գայ ի հետեւեալ զեղե-
ցիկ բերթուածոյն՝ զրեալ նախ քան զամուսնանալն ընդ թանգայ կամ թանդխա-
թունի Սէթեան:

Զ Ե Փ Ի Ի Ռ

Զեփիւս հեղիկ զովարար,
Մի՛ դու այդքան շուտանար:
Թէ զնաս հպել թանկայ
Եւ նովին անուշանալ:

Օրիորդին Սէթայ տուր
Զինէն այս անուշակ լուր՝
Թէ փեսայն քո կաթոզնի
Զօհէ քեզ զկեանս իւր:

Եւ դու յորժամ կնդրկեալ
Վաղիւ անդուստ առ իս գալ
Ախորժիցիս, բոյր զանոյշ
Զնորա ի քէն առեալ՝

Անմահանամ ի մարմնի,
Տիրեմ երկնից կամարի,
Եւ յայնժամ քո ի շնորհ
Արշալուսեմ ողջոյն զօր:

2. Յիւրում ոսկեղենիկ մատենական — Եղերբերգութիւն յօրհաս թանկայ թա-
ղիաղեանց — բերթոյն խօսի զիւրոյ ամուսնութենէն այսպէս.

«Այլ վտարանդին այն բազմավարան
Անցեալ անմեհեր յարկածից համայն
Այն ինչ ի Զուգա, անգրաղ մտօք
Վերին շնորհաց լինէր երգարան:

նութենէն, որ սակայն բերմամբ կոյր բազդին յոյժ կարճատե
եղև, զի յետ երկից ամաց ամուսնական երջանկաւէտ կենաց
կորոյս մինչ իսպառ զանգուգական հատոր սրտին, որով և
զոգցես թէ այլ ևս խաւարեցաւ մինչ ցայն վայր պայծառ
հորիզոն չարաբաստիկ կենացն, որպէս ի յայտ գայ ի բազ-
մական ողբոցն՝ որք տեսանին յէջս իւրոյ «Եղերբերգութիւն
յօրհաս թանկայ թաղիաղեանց» կոչեցեալ երկասիրութեան,
չարաղրեալ անմիջապէս յետ մահու չընաղին ի Դավրէժ
Պարսից յամին 1837:

Արդ յորժամ նոր խօսեցեալ էր Մեսրոպը ընդ թանկայ,
առաքէ մատանի մի առ սիրուհին չընաղ ի ձեռն Սիրվարդ
անուն տիկնոջ, որ էր ազգականուհի թանկայ, զրելով նմա
և նամակ մի կամ ձօն չափեալ ոտիւք ի լեզու ջուղայեցոց,
զի տարեալ ընթերցցի ի լուր չընաղին՝ ի յայտնութիւն և
ի նշանակ բուռն սիրոյ իւրոյ. զի քերթողը միայն՝ յորս
վառի անշէջ հուրն երկնային՝ կարեն սիրել սերտիւ և ան-
հուն իմն աւիւնով:

Նամակն ողջունարբեր ուղղեալ առ Տիկին Սիրվարդ,
որոյ զնեմ աստանօր զեմանախոսքիւն իսկական զրչու-
թեամբ թաղիաղեանի, ունի օրինակ զայս:

Ուր երկնապատում նորա ստեղծաց
Զայնակից եղեալ հաւուց երգեցկաց,
Այնքան երաժիշտ քաղցր եղանակօք
Կրթէին զհոգիս ի նոր զմայլանս:

Մինչ ափսոսացին Դիք զնա միայն
Թողուլ ամուրի և անօգնական,
Ունտի ընտրեցին լաւն յօրիւրդաց
Կցորդել նորա անվախճան կենաց:

Գողարական շնորհ Տան Աղազարեան
Թանկազին պարզե թանկխաթուն Սէթեան,
Ոյր զեղ փարատէ ըզմոյլ մտաց,
Եւ ալ զկշիռ բուռն աղբատութեան:

Բարեսուն զաւակ լուսակրօն նախնեաց
Ծագեալ յարմատոյ կրկին իշխանաց,
Որ իշխեալ կրից քան հպատակաց,
Շահեցան անձանց ճշմարիտ պարծանս:

«Սիրելի Սիրվարդ իմ, բարով ողջանաս,
Թանգում օրիորդին զիգանի¹ գնաս,
Շատ կարօտ բարեւ տաս ու հասկանաս,
Թէ երբ այ իւր կամքն, որ իրար տեսնենք:

Ես էս քանի օր այ դոր որ կար՝ տեսայ,
Սիրտըս գնաց հետը, միտքս մոլոր այ.
Թէ Աստուած կսիրես, երբ տեսնես, ասա՛,
Որ եթէ հաճենայ՝ իրար հետ խօսենք:

Թէ որ ինքն թանգ այ, ես էլ չեմ էժան,
Այլոց չհաւատայ, բոլորն էլ զիմ ան.
Ինքն իմն այ ես իւրն մինչև յաւիտեան,
Եթէ որ կամենայ իրար հետ ապրենք:

Ասա՛, ափսոս որ կարգալ չես գիտում,
Սիրածիդ գրածն սրտում չես գրում.
Քեզ համար պատրաստ այ ազնիւ գիտութիւն,
Եթէ շուտ կամենաս իրար գտանենք:

Հայիֆ² որ ջահիլ³ այ դեռ հասկանում չի,
Միշտ սիրվել ուզում այ, ինքն սիրում չի.
Բայց լաւ սիրելոյ կերպն կսովորի,
Եթէ որ ցանկանայ իրար հետ ըլնենք:

Օրիորդ Թանգում գոլով անգրագէտ, որպէս էին արդէն
համայն օրիորդք և տիկնայք Նոր-Ջուղայի զայնու ժամանակ.
Կա՛ն առ ի չգոյէ ազգային վարժարանաց վասն կրթութեան
գողարկան սեռին, ուստի գրէ զպատասխանի ոտանաւոր
գրութեան իւրոյ գիտնական սիրահարին՝ ձեռամբ կրտսեր եղ-
բօր իւրոյ Յակովբայ (հօր իմոյ), որ էր և յայնժամ մի ի
յառաջադէմ աշակերտացն Թաղիադեանի յԱմենափրկչեան
հեմարանին Սամանց որ անդ ի Նոր-Ջուղա:

1. «Դիգանի» ديدني է բառ պարսկերէն և նշանակէ այցելութիւն:

2. «Հայիֆ» حيف է բառ Պարսից և նշանակէ ափսոս:

3. «Ջահիլ» جاهل է նոյնպէս բառ պարսկերէն և նշանակէ անփորձ:

Ախրէյի Արիւստի՛՛ն բարւ չ'չցաւս.
Թանգում Օրիորդին գիգանի գնաս.
Շատ կարօտ բարեւս՝ ասա՛ ու հաւանաս.
Թէ երբայ իւր ջանքէն, որ իրար գիտենք:

Ես չ'տեսի օրայ, որպէս չես, փեսայ,
Կիրգու գնաց էտու. իրաւ իւրայ.
Թէ Կիլիկիայի՛ն. երբ փութես, ասա՛,
որ է ինչ հաճեալ, իրար հետ խօսենք:

Թէ որ ինչն իւրեզայ. ես էլ չ'էմ էժան.
Այլոց չ'հաւատայ. բոլորն էլ զիմ ան.
Ինչն իմնայ ես իւրն մինչև յաւիտեան,
Եթէ որ կամենայ իրար հետ ապրենք:

Ասա՛, ափսոս որ կարգաւ չես գիտում.
Սիրածիդ գրածն սրտում չես գրում.
Քեզ համար պատրաստ այ ազնիւ գիտութիւն,
Եթէ շուտ կամենաս իրար գտանենք:

Հայիֆ որ ջահիլայ, որպէս հասկանում չի,
Միշտ սիրվել ուզում այ, ինքն սիրում չի.
Բայց լաւ սիրելոյ կերպն կսովորի,
Եթէ որ ցանկանայ իրար հետ ըլնենք:

Տամ քեզ այժմ զայդ գրիչ հնացեալ, և կամիմ զի և դու պահեսցես զայդ ի յիշատակ վարժապետիս, որպէս և հօրաքեռդ թանգայ և իմ իսկ, յիշելով զհմտալից տողան Մեսրոպայ որ ասէ՝

«Զի կարծիք մարդկան
Ոչ իրին յարգ տան,
Այլ սոսկ միջոցին
Որով ստանան»։ (Սօս և Սօնդիպի)

Զամօթի հարայ ի լուրջ խրատական բանից պատկառելի ազգականի իմոյ, ուստի խոնարհաբար ներումն հայցեալ վասն անխոհեմ և յաւէտ յանդուգն պատասխանոյ իմոյ և առեալ զգրիչն՝ համբուրեցի զայն ջերմեռանդութեամբ հոգւոյս, մատուցանելով նմա ի նմին ժամու և զշնորհակալիս իմ անհուն և սրտագին վասն թանկագին նուիրատուութեանն։ Սկսայ անմիջապէս ըստ բաղձանաց նորին ընդօրինակել ըզցեցակեր ձեռագիրսն զայնոսիկ, որք և նոյն իսկ զբշաւ զբեալ էին ի թաղիադեանէ յիսուն և առաւել ամօք յառաջ ի Պարսկաստան, ի Հայաստան, ի Տաճկաստան և հուսկ ուրեմն աստ ի Հնդկաստան։

Զմոռանամ յիշել և զայս՝ թէ բերեալ զայն գրիչ ընդ ձեռագրացն ի տուն մեր, ցուցի զայն ձերունազարդ հօր իմում Յակովբայ Սէթեանց՝ որ զայնու ժամանակաւ էր ձերունի եօթանասնամեայ, այլ սակայն թէ տեսութիւն աչացն և թէ տեսութիւն պահեցողական մտացն էին անվթար և կատարեալ ըստ ամենայնի։ Հարցի ցնա եթէ ճանաչէ՞րն զայն գրիչ՝ որ յետ գննելոյ զայն սուր աչօքն, ասաց թէ այդ այն գրիչ էր՝ զոր քոյր իւր թանգիսթուն նուիրեալն էր Մեսրոպայ էր՝ զոր քոյր իւր թանգիսթուն ազգականուհւոյն իւրեանց, վարժապետին՝ ձեռամբ Սիրվարդ ազգականուհւոյն իւրեանց, և այնու յակամայս զայրացուցեալ զերէց քոյր իւրեանց ըզվարդիսթուն։ Որովհետեւ բարեյիշատակ հայր իւրեանց բերեալ էր զայն ընդ իւր ի Սուրաթայ յամին 1799, և թանգ-

1. Այնքան խոր էին երախտագիտական ջերմ զգացմունք ի սրտի բարեյիշատակ հօր իմոյ, զի յօրէ անտի աշակերտութեանն յոռոս բազմերախտ վարժապետին իւրոյ թաղիադեանի ցվախճան կենացն, միշտ կոչէրն զնա «Մեսրոպ վարժապետ», և ոչ այլ իմն անուամբ՝ փոսայ կամ քեռայր։

խաթուն չունէր բնաւ իրաւունս նուիրել զայն ումեք թարց իւրոյ զիտութեան և հաւանութեան իսկ։ Յետ տարժանակիր և ոգեսպառ աշխատութեանց յաջողեցայ ընդօրինակել զամբողջ ձեռագիրսն, որք առաքեցան յետոյ ի կ. Պօլիս առ Աւագ քահանայն Մկրեան. այլ նա «առ անին Հրէից» և երկուցեալ ի խիստ և յանոգօք գրաքննութենէ Համիդեան բոնակալութեան, եզ կափարիչ ի վերայ այնոցունց, և միայն ի լոյս ընծայեաց ի Տփլիս զ«Եղբերգութիւն յօրհաս թանգայ թաղիադեանց» սքանչելարուեստ քերթուածն յամին 1893, խոստանալով հրատարակել և զմնացեալսն ընդ ընդարձակ և ճոխ կենսագրութեան քերթողին, զրեւով յէջ 52 «Եղբերգութեանն» այսպէս։

«Մնայ մեզ այժմ ծանուցանել ընթերցանելեաց, թէ ի Հատորիս այսմիկ ամփոփեալ եմք զայլ և այլ ոտանաւոր քերթուածն թաղիադեանի, հաղորդեալք առ մեզ ի Պ. Պ. Յովհ. Շ. Սարգսեանէ և ի Մեսրոպ Յ. Սէթեանէ, և կամ ժողովեալք ի մէնջ, այլում պատեհի թողեալ որպէս ասացաքս՝ առանձին տպագրութեամբ հրատարակել զ«թանգաւրան թաղիադեանց»։ Արժանի վերծանութեան է այս գործ սքանչելարուեստ բանաստեղծութեան, զոր և ունիմք տալ ի լոյս՝ եթէ լիցի մեզ յաջողութիւն ի Տեառնէ։

Այլ սակայն բաղձանք Մկրեանի չիրականացաւ, և ի պատճառս ձերութեանն և Համիդեան բոնակալութեան չկարաց նա նախ քան զմահն՝ որ պատահեցաւ յամին 1909, ի լոյս ընծայել ոչ զճոխ կենսագրութիւն թաղիադեանի և ոչ ևս զմնացեալ զանտիպ երկասիրութիւնսն քերթողին. և ո՞վ զիտէ թէ ո՞ր մնացին կամ գնացին ձեռագիրքն յետ մահու նորին, և կամ յո՞ր անկեան փոշւոյ ցեցակեր եղեն, որով վեցամսեայ անդուլ վաստակ իմ և ոգեմաշ աշխատութիւն յընդօրինակութիւն ինքնագիր ձեռագրացն թաղիադեանի յումպէտս ինքնակութիւն ինքնագիր ձեռագրացն թաղիադեանի յումպէտս մնացին, և ճգունք իմ եղեն արդարեւ զուր ջանք և անօգուտ մնացին, և ճգունք իմ եղեն արդարեւ տակաւին գտանին աստ առ իս վաստակ։ Բարեբաղդաբար տակաւին գտանին աստ առ իս նախագաղափարք ձեռագրացն և նշխարացն զրական անտիպ յախագաղափարք ձեռագրացն և նշխարացն զրական անտիպ երկոցն քերթողին, զորս ունիմ ընծայել ի լոյս, եթէ կամք իցեն երկնից և ինձ ևս կեանք. զի մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք իւր, ասեն զիրք. և նոյն ինքն թաղիադեան ասէ թէ՝

խմբագիր «Արմենիա» շաբաթաթերթին Մարտիրոս (որ աւանդ ալլ ևս դադարեալ է յետ 38 ամաց անընդհատ վաստակոյ) ակնարկելով սոյն սուր վիճարանութեան ի թիւ 46 ներկայ 1923 տարւոյն, ընդ վերնագրաւ «Հին վէճ մը», գրէրն ի միջի ալլոց և գայս. «Հնդկահայ մեր հեռաւոր հայրենակիցնեւրու միջեւ վերջերս ծագեր է սուր վէճ մը զբարբառի և աշխարհ կէս դար առաջ նոյն պայքարը կը տեսնուէր Պոլսահայ մտաւորականներու միջեւ: Հնդկահայոց միջեւ ծագած այդ վէճի մասին ստացած ենք անգլիերէնով հրատարակուած տետրակներ ալ: Հայ ազգը այնքան խնդիրներ ունի դեռ լուծելիք, որ այժմ չարժեր նման բիւզանդական վէճերով ժամաւաճառ ըլլալ: Թողունք որ ժամանակը ինք հարթէ կնճիռները:

Յայտնի է թէ Հնդկահայերը, հետեւելով աւանդական սովորութեան, վաղուց ի վեր Հայ դասական ոսկեղինիկ լեզուով կ'արտայայտուէին զրականութեան մէջ, և այս դրութեան ամենավերջին և ուժեղ սիւնը դեռ կանգուն կը մնայ. յանձին մեր պատուական աշխատակից և քաջածանօթ հնախոյզ պատմաբան Տ. Մեսրոպը Յ. Սէթեանցի, որ ցարդ զբարբար լեզուով կը պատրաստէ իր բանասիրութիւնները, և որոնց ընդհատուած շարքը կը վերսկսինք հրատարակել մեր այս թուով: Ինչպէս կը տեսնուի, Տ. Սէթեանցի ոճը չափազանց յստակ է, լեզուն վերջին ծայր վճիռ ու դիւրահասկանալի, այնպէս որ անոր զբարբար արտայայտուիլը աչքառու զարտուղութիւն մը չստեղծեր բնաւ արդի աշխարհաբարի կիրարկման մէջ, այլ ընդհակառակ, սիրուն ճաշակ մը կու տայ մեզ մեր դասական անմոռանալի լեզուէն՝ որ ինքնին զանձարանն է մեր արդի աշխարհաբարին»: Որ ունիցի ականջս լսելոյ լուիցէ. զի դաշնակցական մտաւորականք աչս ունին՝ այլ ոչ տեսանեն, ականջս ունին՝ իսկ ոչ կամին լսել: Այլ դարձցուք ի նիւթ անոր գրութեանս յորմէ զարտուղի անկայ:

Դոյն զրչաւ գրեցի զառաջին բանասիրական յօդուած իմ ի «Հանդէս Ամսօրեայ» ուսումնաթերթին վիեննայի յազազ «Հայելի և Շտեմարան» լրագրացն կալկաթայի, որպէս և ի «Բազմավէպ» պատուական հանգիստարանին վիեննոկոյ գ«Հինաւուրց ձեռագիր Հայ Աւետարանէն» որ զարդիս զը-

տանի ի վանս Անտոնեան Հարց ի Կ. Պօլիս, և որ երբեմն էր սեփհականութիւն Սուրբ Ամենափրկիչ եկեղեցւոյն որ ի Թաղն Երեւան անդ ի Նոր-Ջուղա:

Դոյն դիւթական զրչաւ գրեցի յամին 1895 զանգրիաւրէն «Պատմութիւն իմ Հնդկահայոց» (History of the Armenian in India), և դոյն զրչաւ իսկ գրեցի նամակ առ Հայասէր մեծ ծերունին Գլադստօն, որում նուիրեալ էի զիմ այն անդրանիկ երկասիրութիւն, և որ բարեհաճեցաւ պատուել զիմ անարժանութիւն ինքնագիր նամակաւ իւրով¹:

Ի դոյն զրչէ ելեալ են բազմաթիւ բանասիրական գրութիւնք իմ, որք հրատարակեցան ընդ ժամանակս ժամանակս յէջս յիշատակաց արժանոյ Շաբաթաթերթին որբացեալ Փորթուգալեանի ընդ վերնագրաւ՝ «Երեւելի Հայկազունք ի Հնդկաստան»:

1. Նշանակալից նամակ երջանկայիշատակ Մեծ Հայասիրին առ իմս նուստութիւն՝ էր օրինակ գայս.

HAWARDEN, May 1, 1896

MESROB J. SETH, Esq.,

11, Wellesley Square, E.,

CALCUTTA

Dear Sir,

I am gratified by the honour you have done me, and I thank you for your work.

I continue to regard with acute pain and shame the triumph of wickedness in Turkey over the whole civilised and Christian world. I know of no similar disgrace upon record.

The only and limited mitigation of these feelings is found in a deep reverence for all those Armenians who have preferred their faith to their life.

I was absent on the Continent during the greater part of the time since you kindly despatched your work, or it would have received a much earlier acknowledgment.

I have the honour to be,

Dear Sir,

Your very faithful and respectful

(Sd.) W. E. GLADSTONE.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0371885

65812